

Panunuring Leksikal at Kolokasyunal ng Apat na Nobela ni Lazaro Francisco

[Lexical and Collocational Analysis of Four Novels
by Lazaro Francisco]

RAMON GUILLERMO

Philippine Humanities Review

Volume 15 Number 1, 2013, pp. 68 - 88

ISSN-0031-7802

© 2013 University of the Philippines

PANUNURING LEKSIKAL AT KOLOKASYUNAL NG APAT NA NOBELA NI LAZARO FRANCISCO

[LEXICAL AND COLLOCATIONAL ANALYSIS OF FOUR NOVELS BY LAZARO FRANCISCO]

RAMON GUILLERMO

This study proposes some new approaches in the computer-aided analysis of lexical and discursive characteristics of some Tagalog/Pilipino/Filipino literary works. The analysis will be based on four novels by Lazaro Francisco (1898-1980) spanning the years 1929 to 1977. The results demonstrate that these methods may shed light on certain discursive-ideological aspects of texts.

Keywords: Lazaro Francisco, concordance analysis, novel, political discourse

Introduksyon sa mga Akdang Susuriin

Si Francisco ay isinilang noong 1898 sa Orani, Bataan at lumagi sa Nueva Ecija hanggang pumanaw siya sa edad na walumpu't dalawa noong taong 1980. Masasabing isa siya sa mga prolipikong manunulat sa wikang Tagalog/Pilipino. Bilang pagkilala sa kanyang mahalagang kontribusyon sa panitikang Pilipino ay ginawaran siya ng Republic Cultural Heritage Award noong 1970. Binabaybay ng apat na akdang susuriin sa kasalukuyang pag-aaral ang halos buong panahon ng kanyang produksyon bilang manunulat.

Ang nobelang *Ama* (AMA) ay unang inilathala noong 1929, nilimbag ang *Maganda pa ang Daigdig* (MPD) sa taong 1955, at lumabas ang karugtong nitong

Daluyong (DLY) noong 1962. *Ang Ilaw sa Hilaga* (Tagalog para sa Aurora Borealis) (ISH) ay unang sinulat noong 1931 at dalawang beses na nirebisa noong mga taong 1947 at 1977 (tgn. Talahanayan 1).

Nasulat ang AMA (Francisco 1981) noong magtatatlumpung taong gulang pa lamang si Francisco at inilathala bilang serye noong 1929 sa *Liwayway*. Panahon ito ng Komonwelt, kasabay ng matinding krisis sa ekonomiyang pandaigdig at laganap na kahirapan sa kanayunan. Itatayo pa lamang ang unang Partido Komunista ng Pilipinas (PKP-1930) sa ilalim ng pamumuno ni Crisanto Evangelista (1888-1942) bagamat lumalaganap na ang literatura at mga kaisipang radikal sa intelihensya at umaalingawngaw na sa buong daigdig ang balita ng Rebolusyong 1917 sa Rusya. Nailathala na sa panahong ito ang mga impluwensyal na akda nina Lope K. Santos (1879-1963) at Faustino Aguilar (1882-1955). Sa kontekstong intelektwal nitong kinapapalooban, maituturing ang AMA bilang isa sa mga pinakasopistikadong eksposisyon ng ugnayang “panginoon-sakop” sa literaturang Pilipino.¹ Sa kabila ng napakadetalyado at tapat nitong paglalarawan ng mga anyo at uri ng pang-aapi at pagsasamantalang sanhi ng “kasumpasumpang *feudalismo*” (Francisco 1981, 4) na dinanas ng mga magsasaka sa kathang-isip na bayang Putingtubig ay tinanggihan ni Ingkong Tasyo, ang pangunahing tauhan ng nobelang ito, ang anumang sama-sama o mapangahas na pagkilos ng mga magbubukid. Kinatawan ang diwa ng kolektibong pagkilos ng isang Kapatirang Magbubukid na nalalapit, sa negatibong paglalarawan ni Francisco, sa Kataastaasang Kagalangalangang Katipunan ng mga Anak ng Bayan (KKK) (Francisco 1981, 123-129). Nagtapos ang salaysay sa paglutas sa suliranin sa pamamagitan ng pagkatuklas ng malupit na panginoong-may-lupang si Don Pamfilo Melendrez na ang inapi at dinahas niyang kasamáng si Ingkong Tasyo ay walang iba kundi ang kanyang matagal nang nawawalang nakatatandang kapatid. Magtatapos ang kwento sa ideyalisadong panawagan para sa pagkakapatid o pagkakapatiran ng lahat ng mamamayan.

Dalawampu't anim na taon ang pagitan ng pagkalathala ng AMA at MPD (Francisco 1982) at pitong taon naman ang pagitan ng MPD at ng karugtong nitong DLY (Francisco 1986). Malaki na ang ipinagbago ng mga kalagayan kung ihahambing ang konteksto ng AMA at ng dalawang nobelang MPD at DLY. Nagdaan na ang mundo sa Ikalawang Digmaang Pandaigdig at ginawaran na ng pormal na independensya ang Pilipinas ng Estados Unidos pagkaraan nito. Kapansin-pansin na ang taon ng unang pagkalathala ng MPD na 1955 ay ang panahon din ng binansagang Digmang Malamig sa pagitan ng diumano'y “Malayang Daigdig” at ng mga bansang nasa likod ng “Bakal na Kurtina.” Sa mga

taong ito ay nagsasagawa ng matitinding kampanya ang pamahalaan laban sa Hukbong Mapagpalaya ng Bayan (HMB) o Huk, at laban sa PKP at sa lahat ng mga pinaghihinalaang nagsisimpatya sa kanila.

Tulad ng kontekstong pinagsibulan ng AMA, pangunahing agraryo pa rin ang mga usaping tampok sa MPD at DLY ngunit may karagdagan nang mga elemento ng “armadong pakikibaka” at ng usapin ng komunismo. Tulad ng nakita na sa AMA, masusing inilalarawan ng MPD at DLY ang mga makauring suliraning bumabagabag sa lipunang ginagawalan ng mga tauhan nito. Ngunit, tulad din ng AMA, malinaw pa rin ang pagtanggap ng pangunahing tauhang nagngangalang Lino Rivera, isang simple at may angking talinong magbubukid, sa anumang pamamaraang kolektibo at mapangahas tungo sa pagbabagong tulad ng itinataguyod ng mga Huk. Inilarawan ang mga Huk at ang pinuno nila na isang Kumander Hantik bilang magagaspang na kontrabida. Sa kabila nito’y maraming puna ang akda hinggil sa mga kakulangan ng pamahalaan sa pagpapairal ng katarungan at hinggil sa kasakiman ng mga naghaharing uri sa kanayunan. Tumatayo ang simbahan at ang itinataguyod nitong moral na pagbabago bilang pangunahing lunas sa mga suliraning panlipunan na pinapangalawahan naman ng edukasyon. Kung ihahambing ang MPD at DLY sa AMA, masasabing mas mataas ang antas ng realismo ng magkarugtong na dalawang nobela sapagkat nagtapos ang mga ito sa pagkabigo at kawalang-lunas ng mga suliraning agraryo at makauri na sinisimbolo ng hindi natuloy na pag-iibigan ni Lino at ng gurong si Miss Loreta Sanchez. Tila nagtatapos ang DLY sa babala na kapag hindi isinalba ng pamahalaan ang sitwasyon at hindi nagbago ang loob ng mga naghaharing uri ay hindi maiiwasan ang pagtagumpay ng mala-daluyong na pwersa ng mga nagtataguyod ng higit na radikal na mga pamamaraan tungo sa pagbabago.

Ang mga akdang MPD at DLY ay naglalaman ng partikular na tugon at pagsusuri ni Francisco hinggil sa problema ng “feudalismo” at ng pagbabagong panlipunan. Nagpapahayag din ang mga ito ng kanyang hindi matinag na paninindigan laban sa anumang uri ng radikalismo. Anupaman ang pagkakahawig at pagkakaiba sa usaping ideolohikal ng AMA at ng dalawang nobelang MPD at DLY, malalim ang bakas na naiwan sa mga akdang ito ng kani-kanilang mga partikular na panahon ng pagkakasulat.

Kung kapwa pangunahing nakatuon ang AMA, MD, at DLY sa usaping agraryo, ang pangunahing mga tema naman ng ISH (Francisco 1980/1997) ay ang usapin ng nasyonalismo at industriyalisasyon. Kapansin-pansin na ang unang bersyon nitong “Bayang Nagpatiwakal” ay naisulat pa noong panahon ng

Komonwelt habang ang muling paglathala / pagrebisa nito noong taong 1974 ay sa panahon na ng “Pagsasarili” ng Pilipinas pagkaraan ng Ikalawang Digmang Pandaigdig. Nababakas din dito ang pagpanig ng akda sa pag-asa sa mapayapang “paggawad” ng Estados Unidos sa Pilipinas ng kalayaan nito na siyang isa sa mga pangunahing usapin noong unang hati ng ikadalawampung siglo. Mababakas din sa akdang ito ang ideolohiyang proteksyonista na lilitaw muli sa panawagang “Filipino First” ni Pang. Carlos P. Garcia (1957-1961). Inilalarawan sa nobela ang pagbagsak ng lokal na mga negosyo sa kathang-isip na bayan ng San Carlos sanhi ng panghihimasok ng dayuhang negosyanteng “Amerikanong-Hudyo” na si Ishmael Hanzen at ng bulag na pagtangkil ng taumbayan sa kanyang kumpanya. Sinikap siyang tapatan at labanan ng lokal na makabayang negosyante na si Javier Santos na sinusuportahan naman ng kanyang ama-amahang si Heneral Maglangkay na bayani ng Himagsikan ng 1896 at ni Maestrong Tumas (na nakamodelo kay Filosofo Tasio ng *Noli me Tangere*). Nang malugi ang kanilang kumpanya sa kabila ng lahat ng kanilang pagsisikap ay nagpanggap na namatay sa sunog si Javier na siya lamang ang nakakaalam at pagkaraa’y bumalik sa kanyang bayan na nagbabalatkayo bilang isang Rei Vajt Ossan (anagram ito, o binalasang mga letra, ng kanyang pangalan). Sa ilalim ng kanyang bagong eksotikong pagkatao ay tinapatan niya ng higit na makapangyarihang puhunan ang dayuhang si Hanzen hanggang tuluyang nalugi itong huli. Sa proseso ng tunggaliang ito ay nabigyan niya ng leksyon ang taumbayan hinggil sa pagtatanggol ng sariling interes laban sa pagsasamantala ng dayuhang puhunan hanggang nagsama-sama na ang mga ito laban sa kanya at ibinunyag niya ang kanyang totoong pagkatao. Hindi gaanong litaw sa akdang ito ang problemang agraryo maliban sa pagsalaysay sa simula ng akda ng paglikas ng mga magbubukid patungong ibayong-dagat na sanhi ng matinding kahirapan at malupit na kalagayan sa mga kabukiran. Nakasalalay ang buong nasyonalistang ideolohiya ng ISH sa pagbabagong-kamalayan ng sambayanan at pagkakaisa’t pagtutulungan ng lahat ng mga uring-panlipunan tungo sa higit na pagpapahalaga sa sarili bilang bansa at pagtangkil sa sariling mga produkto nito. Itinuturing dito bilang mabisang pwera ng pagbabago ang kilusang pambansa na pinamumunuan ng mga nakaaangat sa lipunan, laluna ng mga makabayang negosyante. Bilang bunga ng maagang inspirasyon at panulat ni Francisco ay nagtataglay din ito ng ideyalistikong resolusyon ng mga panlipunang suliranin na tulad ng AMA ay umiinog din sa pagbubunyag ng tunay na identidad ng pangunahing tauhan na magiging susi sa pagresolba ng lahat ng kontradiksyon at di-pagkakaunawaan.

Mas kumplikado ang kasaysayang tekstwal ng ISH kaysa sa AMA, MPD, at DLY sapagkat hindi bababa sa tatlong beses itong nirebisa ni Francisco.

Una itong inilathala sa pamagat na *Bayang Nagpatiwakal* noong mga taong 1931 hanggang 1932 sa lingguhang *Alitaptap*, nirebisa at pinalitan ng pamagat tungo sa *Ilaw sa Hilaga* noong mga taong 1947 at 1948 nang ilathala sa lingguhang *Liwayway*. Nirebisa ito sa huling pagkakataon noong 1977 upang diumano’y maiangkop sa pagsasaaklat. Magagawa marahil sa ibang pagkakataon ang paghahambing ng tatlong bersyon ng *Bayang Nagpatiwakal* at *Ilaw sa Hilaga*. Sanhi ng iba-ibang panahon ng pagkasulat at pagrebisa ng ISH ay maituturing itong produkto ng maagang panulat ni Francisco na pagkaraa’y naimpluwensyahan ng mga pagbabagong naganap sa kanyang pag-iisip at panulat sa loob ng apatnapu’t walong taon.

Malinaw at hindi matatawaran ang malaking pagkakautang ng mga akda ni Francisco sa dalawang nobela ni Jose Rizal na *Noli me Tangere* (1887) at *El Filibusterismo* (1901). Ang pangunahing tauhan ng AMA ay mukhang ibinase kay Tales at sa kanyang amang si Tandang Selo. Tila nakabatay naman ang tauhang si Lino ng MPD at DLY kay Elias. Sa ISH ay malinaw na ibinatay kay Ibarra/Simoun ang karakter na Javier Santos, at Filosofo Tasio naman ang pinaghalawan ni Maestrong Tumas.

Pagtingin sa Komonalidad ng mga Bokabularyo

Inaasahang mabibigyan ng makabagong perspektiba ang pagkaunawa sa apat na nobela ni Francisco sa pamamagitan ng maingat na digitization ng mga teksto at ng kantitatibong pagsusuri ng mga kolokasyong leksikal na siyang batayan ng gagamiting lapit sa kasalukuyang sanaysay. Naisagawa ang digitization o pagtransporma ng mga teksto sa digital na anyo sa pamamagitan ng paggamit ng scanner, pagpasok ng mga imahe sa program para sa awtomatikong optical character recognition (OCR), at maingat na pag-proofread ng resulta. Inaasahang makapagpapalitaw ang panimulang pagsusuring ito ng mga kolokasyong leksikal ng mga penomenong hindi napapansin sa higit na kumbensyunal na mga pamamaraan ng panunuring tekstwal. Sa kasalukuyang kaso ay maaaring magsimula ang analisis sa pamamagitan ng pagsukat sa mga porsyento ng pagkakatulad ng mga bokabularyo ng mga akdang sinusuri upang malaman kung alin sa mga akda ang masasabing may pinakamalaki o panakamaliit na empirikal na pagkakahawig sa mga bokabularyo nilang ginagamit.

Upang magawa ang nasabing analisis, tinatanggap ang kumbensyonal na mga depinisyon sa larangan ng tinatawag na lexical corpus analysis ng terminong

type bilang pantukoy sa mga indibidwal na salitang bumubuo sa isang teksto at ng token bilang pantukoy naman sa lahat ng mga salitang bumubuo sa isang teksto (Stubbs 2002). Sa gayo'y ang bilang ng mga type sa isang teksto ay ang kabuuang bilang ng magkakaibang salitang lumitaw dito. Iisang beses lamang bibilangin ang paglitaw ng bawat indibidwal na salita upang makuha ang bilang ng mga tinatawag na type. Ang bilang naman ng mga token ay tumutukoy sa kabuuang bilang ng mga salita sa isang teksto na kasama na ang pag-uulit-ulit ng mga salita sa buong teksto. Masusukat sa gayon kung aling teksto ang mas “mahaba” sa pamamagitan ng pagbibilang ng mga token na taglay nito. Samantalang masusukat naman ang kantitatibong pagkakahawig ng dalawang teksto sa pamamagitan ng pagtukoy sa bilang ng mga type na komon sa kanilang dalawa.

Mahalaga ring matiyak ang kantitabong proporsyon na tinatawag na kompleksidad ng teksto na siyang resulta kapag dinivayd ang bilang ng type sa bilang ng token. Kung titingnan ang resulta para sa bawat isang teksto (tgn. Talahanayan 2), makikita na ang pinakakompleks sa apat na akda ay ang AMA na may kompleksidad na 0.13, sanhi ng pagkakaroon nito ng 8,420 na type at 62,852 na token. Ang pinakamababa ang kompleksidad ay ang mga akdang DLY (11,279/108,111) at ISH (13,216/129,387) na kapwa 0.10 ang antas ng leksikal na kompleksidad. Hindi nalalayo ang nasa panggitnang posisyon na tekstong MPD na may 0.11 (9,424/83,362). Gayumpama'y mapapansin na hindi gaanong magkakalayo ang kompleksidad ng apat na akda na mula 0.10 hanggang 0.13. Maaari ring matukoy ang nobelang may pinakaraming magkakaibang salita o type na sinasarili lamang nito (sapagkat hindi na lumilitaw ang mga ito sa tatlong iba pang akda). Ang bilang ng mga salitang sinasarili ng bawat isang nobela ay ang sumusunod: AMA (2,593), MPD (3,039), DLY(4,245), ISH (5,695). Maaaring idivayd ang mga bilang ng mga salitang sinasarili sa kabuuang bilang ng mga type ng bawat akda upang makita ang proporsyonal na antas ng “pagkakahiwalay” o “pagkakalayo” nito sa iba pang mga akda—AMA (2,593/8,420 = 0.30), MPD (3,039/9,424 = 0.32), DLY (4,245/11,279 = 0.37), ISH (5,695/13,216 = 0.43). Makikita rito na ang akdang may pinakamataas na antas ng pagkakahiwalay sa ibang mga akda ay ang ISH na may apatnapu't tatlong porsyento (43%) na mga salitang sinasarili lamang nito. Ang may pinakamababang antas ng pagkakahiwalay ay ang AMA na may tatlong porsyento (30%) na mga salitang sinasarili na hindi rin nalalayo sa tatlumpu't dalawang porsyento (32%) ng MPD. Masusukat din kung aling dalawang nobela, o aling mga paris ng nobela, ang may pinakaraming komon na salita sa pamamagitan ng pagdivayd ng bilang ng mga salitang komon sa dalawang akda sa bilang ng kabuuang bilang ng mga pinagsamang type ng dalawang akda. Ang pinakamataas ang antas ng pagkakomon ng bokabularyo ay ang ISH at DLY na anim na porsyento (6%). Ang mga salitang

komon na ito ng ISH at DLY ay 8.7% ng kabuuang bilang ng type ng ISH. Sampung porsyento (10%) naman ng kabuuang bilang ng type ng DLY ay makikita sa ISH. Pinakamababa naman ang AMA at MPD na may 2.7 porsyento (kung saan 4.6% ng mga type ng AMA ay makikita rin sa MPD at 4.1% naman ng mga type ng MPD ay makikita rin sa AMA).

Kung ikukumpol naman sa tatluhan ang mga akda ay maipapakita kung aling tatlong akda ang may pinakamataas na antas ng komonalidad ng bokabularyo at kung alin din ang may pinakamababa. Idividido dito ang bilang ng mga salitang komon sa tatlong akda sa kabuuang bilang ng mga type nilang pinagsama-sama. Pinakamataas ang komonalidad ng mga akdang MPD, DLY at ISH na may apat na porsyento (919/22575) at pinakamababa naman ang AMA, MPD at DLY na may 1.7 porsyento lamang (338/19472). Ang AMA, MPD at ISH ay may komonalidad na 2.2 porsyento (467/20923) habang ang AMA, DLY at ISH ay may tatlong porsyento (677/22128). Ang pinakainteresante marahil ay ang nabanggit nang pangyayari na ang komong bokabularyo ng MPD, DLY at ISH na bumubuo ng 919 type ay sumasaklaw sa apat na porsyento (4%) ng kabuuang bilang ng mga type ng tatlong teksto. Bilang pinakamataas sa lahat ng iba pang kumbinasyon, sumasaklaw ito ng 9.7 porsyento ng lahat ng type ng MPD, 8.1 porsyento ng sa DLY, at 6.9 porsyento ng ISH.

Ang panimulang paghahambing-bokabularyo ng mga paris ng akda ay isinagawa sa pamamagitan ng pagtukoy sa mga salitang komon sa AMA at ISH, at gayundin sa MPD at DLY. Tulad ng nakita na sa itaas, ang pinakamalaking pagkakahawig ng bokabularyo ay makikita sa AMA at ISH. Tinukoy din ang mga salitang komon sa tatlong akdang AMA, MPD at DLY, at gayundin, sa MPD, DLY at ISH. Sapagkat magkalapit ang MPD at DLY, masasabing ang pagtukoy ng mga salitang komon lamang sa mga ito sa isang banda sa AMA at sa ISH sa kabilang banda, ay lalong madaling makapagpapakita ng pagkakaiba ng AMA at ISH sa isa't isa. Para sa apat na akda mismo, makikitang may 2,563 na salitang komon sa kanilang lahat. Ang nobelang pinakamataas ang antas ng pagkakaugnay ng bokabularyo sa tatlong iba pang nobela ay ang AMA na ibinabahagi ang tatlung porsyento (30%) ng bokabularyo nito sa iba pa. Interesante at kapakipakinabang itong pagtingin sa paglalangkapan ng mga bokabularyo ng mga akda sa iba't ibang kumbinasyon sapagkat nasasala at lalo pang napapaliit ang subkorpus na pinag-aaralan (tgn. Talahanayan 3). Mas masinsin ditong napapalitaw hindi lamang ang relatibong pagkakahawig at pagkakaiba ng mga bokabularyo ng mga ipinangkat-pangkat na mga akda kundi ang relatibong pagkakahawig din at pagkakaiba nila sa isa't isa bilang mga indibidwal na akda.

Halimbawa’y maipapakitang may pagkakahawig ang akdang X sa akdang Y na naiiba naman sa Z samantalang mayroon namang pagkakahawig ang X at Z na naiiba at hindi makikita sa Y. Dito sa pinagsanib na pagkakaiba at pagkakahawig ng X kapwa sa Z at Y ay maitatakda ng isang aspekto ng kanyang identidad at pag-iral bilang indibidwal na akda.

Sa ikalawang yugto ng analisis, panimulang isinaayos ang ilang piling salita mula sa 2,563 na komon sa AMA, MPD, DLY at ISH ayon sa sumusunod na pitong kategorya: (1) ekonomiya; (2) panlipunang ideyal; (3) kahirapan at panlipunang tunggalian; (4) estado, batas at pamahalaan/pulitika; (5) mga uri at saray-panlipunan; (6) mga pangkat etniko, nasyonalidad at wika; at, (7) simbahan at relihiyon. Ngunit pagtutuunan lamang sa kasalukuyang pag-aaral ang mga ugnayang pang-”kolokasyon” ng mga salitang nakapailalim sa kategoryang “panlipunang ideyal” sapagkat dito marahil makikita ang buod ng kaisipang ideolohikal na maipapalitaw sa artipisyal (sapagkat isinala) na korpus na sinusuri (tgn. Talahanayan 4). Sa ibang pagkakataon na marahil malalapatan ng kahalintulad na lapit ang iba pang mga kategorya upang mapag-aralan ang pagkakaugnay-ugnay ng mga katagang saklaw ng bawa’t kategorya sa isa’t isa.

Pagsusuring Kolokasyunal

Ang “kolokasyon” ay maituturing na isang penomenong pang-ibabaw ng tekstwal na realidad (Hoey 1991). Empirikal ito sapagkat nakabatay sa hubad na fakt ng pag-iral ng teksto o korpus bilang koleksyon ng pinagsama-sama at pinagtabing mga elementong leksikal / salita na ipinaghihiwalay lamang ng mga espasyo sa pagkakasunod-sunod nila sa teksto. Nagpapakita ang tekstwal na penomeno ng kolokasyon ng mga ugnayang empirikal ng malapitan at sabayang-paglitaw ng mga elementong leksikal (hal., tgn. Talahanayan 5 para sa mga kolokasyon ng “katwiran” sa apat na akda). Gayumpaman, kailangang laging isaisip na ang mananaliksik na nagsisimula sa antas na “empirikal” ay lagi’t laging may “teorya” at ang nagsisimula sa “teorya” ay lagi ring may pinagbabatayang “empirikal.” Kahit sa usapin ng kolokasyon ay walang maituturing na “purong empirikal” na penomenong tekstwal. Gayumpaman, ang pinakapayak at pinakapangkalahatang paliwanag ng penomenong kolokasyon ay masasabing nagaganap ito kapag lumitaw ang dalawang salita o isang paris ng mga salita sa isang teksto na may partikular na katangian o antas ng pagkaproksimidad sa isa’t isa (karaniwang isa hanggang limang salita ang layo, ayon sa ilang kumbensyon ng ganitong lapit). Dahil dalawa lamang ang elementong tinitingnan sa isang ugnayang

kolokasyunal, sa pinakapayak nitong anyo, kapakipakinabang na suriin ito o bigyan ng pagpapakahulugan bilang isang uri ng dalawahan o binaryong relasyon. Karaniwang ipinapalagay na ang mga signipikanteng kolokasyunal na penomeno ay pananda o pahiwatig ng ugnayang semantiko ng mga salita sa isa't isa sa loob ng isang pahayag na tekstwal. Sa madaling salita, ang masinsinang pag-aaral hinggil sa paimbabaw na penomenong tekstwal ay maaaring makapagpalalim sa pagkaunawa ng pagkakabuong semantiko ng sinusuring teksto o korpus. Sa pinakamadaling pagkaunawa nito, masasabing maaaring mapalitaw ang mga salitang maituturing na magkakawing o magkakabigkis sa isang teksto o “korpus” sa pamamagitan ng pagsusuring kolokasyunal. Masusuri rin kung paano nagkakabigkis o nagkakawing-kawing ang mga salitang ito sa loob ng partikular na mga teksto o korpus. Ang “korpus” ay yaong empirikal na totalidad ng mga salitang ipinapailalim sa analisis. Hindi dapat malinlang ang gumagawa ng analisis sa paniniwalang ang isang “korpus” ay isang penomenong dalisay sa interbensyon at pagpapakahulugan. Ang mismong pagpili at konstruksyon/rekonstruksyon ng isang korpus, halimbawa’y ang pagtatada kung ano ang kabilang at hindi kabilang dito, ay isang akto na ng interbensyon sa realidad nitong pangwika. Kauna-unawa rin na hindi karaniwang binibilang ang kolokasyon ng mga salitang may “gramatikal” lamang na silbi sa teksto na karaniwang isinasantabi sa analisis upang magbigay ng higit na pagpapahalaga sa mga pangngalan, pandiwa, pang-abay at pang-uri.

Sa kasalukuyang pag-aaral, artipisyal na itinatakda bilang bahagi ng iisang korpus na ipapailalim sa analisis ang apat na tekstong AMA, MPD, DLY at ISH. Sa ganitong lebel ng marahas na abstraksyon ay isinasantabi muna ang pag-iral ng apat na teksto bilang magkakahiwalay na tekstwal na entidad na nasulat sa iba’t ibang panahon at pumapaksa ng magkakaibang usapin. Dagdag pa, ang pagtutuunan lamang ng pansin sa kasalukuyang yugto ng analisis ay hindi ang kabuuang korpus ng pinagsama-samang teksto ng AMA, MPD, DLY at ISH kundi ang nahugot na sub-korpus lamang ng mga salitang komon sa apat na tekstong ito. Sa pamamagitan, at sa kabila, ng ganitong proseso ng abstraksyon at ekstraksyon ay ipinapalagay na ang resulta ng kasalukuyang analisis ay maaaring may kabuluhan para sa kabuuang korpus na ito at hindi sa iilang tekstong nakapaloob sa korpus lamang.

Ang pinakamaraming bilang ng mga kaso ng ugnayang kolokasyunal na mahahalaw sa korpus ng mga salitang komon sa AMA, MPD, DLY at ISH ay makikita sa anyo ng dalawang salita na pinagigitnaan ng katagang “at.” Ito ang mga sumusunod: “katwiran at katarungan,” “katwiran at kahinahunan,” “katwiran

at karapatan,” “kalayaan at karapatan,” “katwiran at kapayapaan,” “kaayusan at kapayapaan,” “kapayapaan at katahimikan,” “katahimikan at kaayusan,” “katiwasayan at kapayapaan,” “kaligayahan at katiwasayan,” “kasiyahan at kasaganaan,” “kaligayahan at kasaganaan” at “katiwasayan at kasaganaan.” Itinutumbas na lamang dito ang mga pagkakataon tulad ng “sa katwiran at sa katarungan” o “ng katwiran at ng katarungan” sa anyong “katwiran at katarungan.” Maaaring may kahulugan ang puwesto ng katagang nauuna o pumapangalawa sa mga tambalangito (“X > at > Y” o “Y > at > X”) kaya hindi dapat kaligtaan ang detalyeng ito. Sa kasalukuyang kaso, makikitang balanseng bidireksiyunal ang tambalang “kapayapaan at kaayusan” (limang beses) at “kaayusan at kapayapaan” (limang beses). Bidireksiyunal din ang tambalang “katwiran at karapatan” (apat na beses) at ang kabaligtad nitong “karapatan at katwiran” (apat na beses). Ang tambalang “katwiran at katarungan” naman ay ganap na unidireksiyunal (pitong beses) at hindi kailanman lumitaw sa korpus sa kabaligtad na anyo bilang “katarungan at katwiran.” Gayumpaman, sa ngayon ay wala pang masasabi hinggil sa usapin ng pagkakasunod ng mga salita sa isang tambalan.

Habang karaniwang may implikasyon ng komplementaryong katangian ng kahulugan ng dalawang salitang pinag-uugnay ng “at,” nagpapahiwatig naman na magkatumbas o halos magkatumbas ang nasa magkabilang panig ng ugnayan na pinagigitnaan ng katagang “o” sa halimbawang tulad ng “di likas o katutubo sa Pilipinas” sapagkat maaaring ipagpalit sa isa’t isa. Ang pandugtong na “at” ay karaniwang nagpapahiwatig ng ganap hanggang bahagyang pagkakaiba ng dalawang pinagkakabit nitong elemento samantalang ang “o” naman ay karaniwang nagpapahiwatig ng ganap hanggang bahagya lamang na pagkakatulad. May ilan ding kasong makikita kung saan ang isang salita ay tumatayong pang-uri para sa ikalawang salita tulad ng mga pariralang “katutubo(ng) kahinahunan” at “katutubo(ng) karapatan.” Maihahanay rin dito ang mga pariralang tulad ng “katiwasayan ng kapayapaan” na maaaring itransporma sa ideyang ang “kapayapaan” ay “matiwasyay.” Ganito rin ang maaaring gawin sa halos magkakatumas na mga pariralang: “karapatan [ng tao] sa katarungan” at “karapatan sa katarungan” na maaaring itransporma sa ideya na ang “katarungan” ay isang “karapatan.” Tuwirang mga penomeno ng kolokasyon ang mga ito kung saan ang isang salita ay kumakabit bilang pandagdag o pampalawig sa kahulugan ng isa pa. Itinuturing na isang anyo ng kolokasyon ng “katutubo” at “(ka)likas(an)” ang halimbawang: “nanaig din ang katutubong kahinahunan, ang likas na pagkamagino.” Bagamat hindi ganap na magkadikit ang “katutubo” at ang “likas” (salitang ugat ng “kalikasan”) sanhi ng pagkakumbina bilang pang-uri ng “katutubo” sa “kahinahunan,” makikita namang lumilikha ang

pangungusap na ito ng paralel na konstruksyon kung saan katapat ng “katutubo” ang “likas,” at katapat naman ng “kahinahunan” ang “pagkamagino.” Sa ganang ito, masasabing hindi lamang simpleng magkakalapit ang pwesto ng dalawang salita kundi mayroon pang dagdag na semantikong relasyon na nabubuo. Tatlong resiprokal na relasyong kolokasyunal sa gayon ang makikita sa pariralang ito: “katutubo” at “kahinahunan,” “katutubo” at “(ka)likas(an),” at “kahinahunan” at “(ka)likas(an).” Ang kahalintulad na istrukturang paralel ay matutuklasan din sa pariralang: “karapatan sa pagmamatawid at ng kalayaan sa pagkukuro.” Katapat ng salitang “karapatan” sa kasong ito ang “kalayaan” at katapat naman ng “pagkukuro” ang “pagmamatawid” (na tulad ng salitang “katwiran” ay nagmula sa salitang-ugat na “matawid”). Mahahalaw sa kompigurasyong ito ang tatlong resiprokal na relasyong kolokasyunal: “karapatan” at “kalayaan,” “karapatan” at “pagmamatawid/”katwiran,” at “kalayaan” at “pagmamatawid/”katwiran.” Tatlong resiprokal na relasyon ang makikita sa dalawang dagdag pang kahalintulad na halimbawa: “kasama ng kalayaan ng mga mamamayan ang karapatan ng tao sa katarungan,” at “katutubong karapatan ng tao sa kalayaan.” Lumilitaw sa nauna ang mga tambalang resiprokal na sumusunod: “kalayaan” at “karapatan,” “kalayaan” at “katarungan,” at “katarungan” at “karapatan.” Lumilitaw naman sa ikalawa ang mga tambalang: “katutubo” at “karapatan,” “katutubo” at “kalayaan,” “karapatan” at “kalayaan.” Itong penomenong tatluhan (o higit pa sa tatlong) kolokasyon ay binansagang interkolokasyon ng ibang manunulat.

Masasabing pinakamaluwag na halimbawa ng penomenong kolokasyunal sa kasalukuyang pagsusuring tekstwal ang pagkakasunod ng mga salitang: “malamig at mahinahon. Ibang mga matawid...” Bagamat hindi maitatangi na may tematikong pagkakabigkis ang mga pang-uring “malamig” at “mahinahon” sa “matawid/”katwiran,” mapapansing kabahagi ang mga elementong ito ng dalawang magkaibang pangungusap. Dito lumilitaw ang pinakapayak na pakuhulugan ng kolokasyon bilang proksimidad na hindi nangangailangan ng anumang tuwirang kaugnayan ng mga elemento sa isa’t isa sa loob ng iisang pangungusap lamang.

Paglitaw ng mga Tambalang Salita at Iskematisasyon

Maliban sa pagsusuri ng katangian ng mga kolokasyon mismo, maaaring ring masukat ang tindi ng pagkakawing ng dalawang salita sa pamamagitan ng pagbibilang ng dalas ng paglitaw o frekwensi ng kanilang kolokasyon. Ang “tindi” na ito ay laging relatibo sa konteksto ng partikular na korpus at hindi maaaring tuwirang ilapat sa iba pang mga korpus o kontekstang pandiskurso

maliban na lamang sa kaso ng mga higanteng korpus na nakakaabot na sa sapat na pagkapanglahat upang mahalawan ng mga pangkalahatang konklusyon hinggil sa wika. Ang mga bukod-tanging mahigpit na ugnayang kolokasyunal ng dalawang partikular na kataga, kung saan sinusukat ang “tindi” ng pagkakabigkis ng dalawang leksikal na elemento sa dami ng mga kaso ng kanilang kolokasyon, ay maaaring maituring na mga “tambalang-salita” sa loob ng isang korpus. Ang mga tambalang-salita naman na ito ay maaaring magkaroon ng iba’t ibang antas o tindi ng ugnayang kolokasyunal sa iba pang indibidwal na salita (tambalan + salita) o kahit sa iba pang mga tambalang-salita ng korpus (tambalan + tambalan). Makakalikha ng biswalisasyon o iskematisasyon ng mga ugnayang kolokasyunal sa loob ng isang korpus sa pamamagitan ng pagtatakda ng isang grapikong tuldok para sa bawat salita o “salita-tuldok” na ikakabit naman sa iba pang mga salita-tuldok sa pamamagitan ng isang linya kapag may lumitaw na ugnayang kolokasyunal ang dalawa. Makaraan nito’y posible ring gumawa ng haypotesis na ang isang salitang walang tuwirang empirikal na ugnayang kolokasyunal sa isa pang salita ay maaaring magkaroon ng isang di-tuwirang ugnayan dito sa pamamagitan ng mga namamagitanang isa, dalawa, o higit pang tuldok. Maituturing sa gayon ang iskemang nabubuo bilang representasyon ng mga ugnayang tuwiran at di-tuwiran ng mga salita-tuldok na nagpapakita ng tindi ng kolokasyunal na pagkakabigkis ng mga kumpol ng mga salita-tuldok sa loob ng buong iskema. Mapapansin din na karaniwang may mga bahagi ang nabubuonang iskema na nagkakabukod-bukod sa magkakahiwalay na “isla” kahit pa ipinag-uugnay ang mga ito ng iskema sa kabuuan.

Sa kaso ng iskemang nabuo mula sa ilang salitang komon ng mga akdang AMA, MPD, DLY at ISH, makikitang naging higit na mayaman ang iskemang kolokasyunal mula sa puntodebista ng mga “pundamental” na konseptong ideolohikal sanhi ng pagsasama-sama sa iisang korpus ng apat na teksto. Labing-apat (14) na salita-tuldok ang inilalarawan sa kasalukuyang iskemang nabuo mula sa mga komon na salitang ito. Iniuugnay ang labing-apat na salita-tuldok na ito ng dalawampu’t apat (24) na guhit. Kapansin-pansin na sa tatlong (3) kaso lamang nagkakaroon ng parehong tambalan mula sa dalawang tekstong sumasaklaw sa korpus. Makikita ang mga ito sa tambalang “katwiran-karapatan” na lumilitaw kapwa sa ISH (2 beses) at AMA (7 beses), sa tambalang “kapayapaan-katiwasayan” sa MPD (1 beses) at DLY (3 beses), at sa tambalang “katwiran-katarungan” sa MPD (6 beses) at ISH (1 beses). Ang pinakamadalas na nagkakabigkis na tambalang-salita na “kapayapaan-kaayusan” ay makikita lamang sa akdang MPD na may labing-isang (11) beses ng paglitaw, habang ang sumusunod na pinakamadalas na tambalang “katwiran-karapatan,” tulad ng

nabanggit na sa itaas, ay lumilitaw kapwa sa ISH (2 beses) at AMA (7 beses) para sa kabuuang siyam (9) na beses. Ang ibang mga tambalan ay lumilitaw na lamang ng mula isang beses (15 na tambalan) hanggang dawalang beses (4 na tambalan) sa buong korpus. Maituturing bang signipikante o makabuluhan ang mga tambalang iisang beses lamang lumitaw sa buong korpus? Dito pumapasok ang isa pang aspekto ng interpretasyon ng empirikal na datos na kolokasyunal. Malinaw na kahit iisang beses lamang ang kaso ng isang ugnayang kolokasyunal ay maaaring maging mayaman ito sa mga implikasyong semantiko.

Ang isa pang mahalagang maaaring makita/masukat sa iskema ay ang yaman ng interkoneksyon ng mga salita-tuldok sa iba pang mga salita-tuldok. Hindi na rito sinusukat ang empirikal na bilang ng paglitaw ng partikular na mga interkoneksyon kundi ang dami lamang ng mga salita-tuldok na tuwirang kaugnay ng isang partikular na salita-tuldok. Ipinakita ng ganitong panukat sa gayon ang papel ng bawat isang salita-tuldok sa pagpapalakas ng panloob na interkoneksyon ng mga salita-tuldok sa kabuuang iskemang semantiko. Masasabing hindi lamang ito panukat ng tindi ng koneksyon ng isang salita-tuldok sa iba pang mga partikular na salita-tuldok kundi ipinapakita ang nagagawa nitong pag-uugnay-ugnay ng mga elemento ng iskema sa isa't isa bilang kabuuan. Sa katunayan, nakabatay ang pagpili ng mga elementong leksikal na isinama sa iskema bilang salita-tuldok sa kahilingang may dalawa o higit na interkoneksyong kolokasyunal ang isang elemento sa iba pang elementong bahagi ng iskema. Hindi na isinama sa binuong iskema ang mga leksikal na elemento na iisa lamang ang kinakabitang salita-tuldok sa kabuuan nito. Sa ganang ito, maituturing na pinakamayaman sa interkoneksyon ang salita-tuldok na “katwiran” na may limang (5) tuwirang nakadugtong na salita-tuldok (i.e., “kapayapaan,” “katarungan,” “karapatan,” “kalayaan” at “kahinahunan”). May apat (4) namang kaugnay ang mga salita-tuldok na “karapatan” (i.e., “katarungan,” “katwiran,” “kalayaan,” at “katutubo”), “katarungan” (i.e., “kaayusan,” “kapayapaan,” “katwiran,” at “karapatan”), “kapayapaan” (i.e., “katwiran,” “katarungan,” “kaayusan,” at “katiwasayan”) at “katutubo” (i.e., “karapatan,” “kahinahunan,” “kalayaan,” at “kalikasan”) (tgn. Larawan 1).

Mula sa mga impormasyon sa itaas, apat na pundamental na konsepto ang maaaring mahalaw sa pagsasaiskema ng mga ugnayan ng ilang pangkalahatang konseptong ideolohikal ng AMA, MPD, DLY at ISH: “katwiran,” “karapatan,” “katarungan,” at “kapayapaan.” Matitingnan ang paglalangkapan ng bawat “kumpol” (o cluster) ng mga kataga na nakaugnay sa apat na konsepto sa pamamagitan ng pagbibilang ng mga elemento nilang magkakatulad. Makikita sa gayon na ang pinakamatinding paglalangkapan ng alinmang dalawang kumpol ay nasa

kumpol-”katarungan” at kumpol-”kapayapaan” na may apat na magkakaparehong elemento: “katarungan,” “kapayapaan,” “katwiran,” at “kaayusan.” Naiiwan sa panig ng kumpol-”katarungan” ang katagang “karapatan” habang naiiwan naman sa panig ng kumpol-”kapayapaan” ang mga katagang “katiwasayan” at “katahimikan.” Ang dalawang konsepto o tambalan na may pinakamalakas na pagkakabigkis sa lahat ng kumpol ay ang “katwiran” at “katarungan” na lilitaw sa apat sa anim na pagkakataon sa paglalangkapan ng kumpol-”katwiran,” kumpol-”karapatan,” kumpol-”katarungan,” at kumpol-”kapayapaan” (tgn. Talahanayan 6). Maituturing sa gayon, sa simpleng kantitatibong dimensyon, ang tambalang “katwiran-katarungan” bilang tambalang sentro-de-grabidad ng kabuuang iskemang semantiko ng korpus na inaanalisa. Kumakabit sa tambalang “katwiran-katarungan” ang mga magkakahiwalay na konsepto ng “kalayaan” (na bahagi ng paglalangkapan ng kumpol-”karapatan” at kumpol-”katwiran”) at “karapatan” (paglalangkapan ng kumpol-”katarungan” at kumpol-”karapatan”). Nangangahulugan ito na tila mayroong mga kawing na bumibigkis sa mga elementong-langkap na ito sa isa’t isa. Dahil ang pinakamadalas na lumitaw na kolokasyon (4 na beses) sa lahat ng mga kumpol ay ang kolokasyong “katwiran-katarungan,” maaaring sentral ang pagkakabigkis/pagkakaugnay ng dalawang katagang ito sa kabuuang balangkas ideolohikal ng mga akdang AMA, MPD, DLY at ISH. Sumusunod dito ang tambalang “kapayapaan-kaayusan” (2 beses) at “karapatan-kalayaan” (2 beses) na tila dalawang tambalang kumakawing sa sentral na tambalang “katwiran-katarungan”. Pinakamatindi/pinakamalakas sa gayon ang pagkakaugnay ng dalawang konseptong ideolohikal na “katwiran-karapatan” sa konteksto ng apat na sentral na elementong leksikal.

Sa kabuua’y makakahalaw ng tatlong pangunahing tambalang konsepto sa iskema: “kalayaan-karapatan”, “katwiran-katarungan,” at “kapayapaan-kaayusan.” Ang “kaayusan” ay kumakabit lamang sa “katiwasayan” sa pamamagitan ng “kapayapaan.” Kumakabit din ito sa “kasaganaan” at “kaligayahan” sa pamamagitan kapwa ng “kapayapaan” at “katiwasayan.” Ang “kasaganaan” ay tila nakasama sa isang islang nakabukod sa apat na dominanteng konseptwal na sentro kasama ang “kaligayahan,” “kasiyahan,” at “kasaganaan.” Maaaring mahalaw mula rito na tila mas sentral sa ideolohikal na diskurso ni Francisco sa kabuuan ang “katarungan” kaysa “kasaganaan.” Sa pamamagitan ng pagkakabit-kabit o pagkakawing-kawing ng mga kataga sa pamamagitan ng ganitong prosesong serye ay maipapalitaw ang mga implikasyon sa pagpapakahulugan ng empirikal na penomeno ng mga ugnayang kolokasyunal ng mga termino. Kung bibigyan naman ng relasyong kawsal (o “heneratibo”) ang tatlong pangunahing tambalan sa iskema ay masasabing bunga ng tambalang “katwiran-katarungan”

ang pag-iral kapwa ng mga tambalang “kalayaan-karapatan” at “kapayapaan-kaayusan.” Ngunit maaari ring hindi kawsal bagkus ay resipokal naman ang relasyon ng “kalayaan” sa “katwiran” at gayundin ng “karapatan” sa “katarungan.” Kung ipapakahulugan ang sentralidad ng tambalang “katwiran-katarungan” ay masasabing ipinagbibigkis/ipinagtatagpo nito ang dalawang tambalang “kalayaan-katarungan” at “kapayapaan-kaayusan” sa isa’t isa (tgn. Larawan 2). Gayumpama’y kailangan muling pagdiinan na ang mga tambalang ito, higit sa lahat, ay mga empirikal at hindi kagyat maituturing na mga konseptwal na tambalan. Maaaring ang empirikal na pagtatambal nila ay may mas malalim na ipinapakitang konseptwal na ugnayan pero ito ay isang posibilidad lamang na binuksan ng akto ng interpretasyon ng datos. Ipinapakita lamang nito na kapag binabanggit sa korpus na inaanalisa ang “katwiran” ay malaki rin ang posibilidad na babanggitin din ang “katarungan” at vice versa. Kapag binanggit ang “kalayaan” ay may posibilidad ding mabanggit ang katagang “karapatan,” gayundin ang “kapayapaan” at ang “kaayusan.” Mairaragdag pa na kapag binanggit na magkatambal ang “katwiran” at “katarungan” ay may posibilidad ding babanggitin ang mga magkatambal na “kalayaan” at “karapatan,” at, “kapayapaan” at “kaayusan.” Tulad ng napansin na sa itaas, hindi lamang mga indibidwal na salita ang maaaring magkaroon ng malakas na pagkakaugnay sa isa’t isa kundi maging ang mga tambalan sa tambalan.

Ilang Konklusyon

Maaaring gumawa ng hakbang papalayo sa tahasang empirikal na lebel patungo sa higit na interpretatibong antas, sa madaling salita, tungo sa pagkukumpol-kumpol ng mga salita ayon sa mga nahalaw na pangkalahatang tema sa loob ng korpus na binuo mula sa apat na nobela ni Lazaro Francisco. Ilan sa mga ito ang sumusunod:

1. Temang Katarungan: “katarungan,” “karapatan,” “kalayaan,” “katwiran.” Lumilitaw sa temang ito ang mga salitang may tuwirang kinalaman sa “katarungan” o hustisya tulad ng “karapatan” at “kalayaan.”
2. Temang Katwiran: “katwiran,” “kalayaan,” “kahinahunan,” “kalikasan.” Lumilitaw sa higit na pilosopikal na temang “katwiran” ang mga salitang tulad ng “kalayaan” at “kalikasan.” Kabilang din sa temang ito ang katangiang “kahinahunan” na maaaring ikabit sa “katwiran” bilang katangian nito. Posibleng naglalarawan ang malapit na ugnayan

ng “katwiran” at “kahinahunan” sa loob ng kasalukuyang korpus ng partikular na pagtinging ideolohikal hinggil sa mga pamamaraan ng pagkamit ng pamamayani ng “katwiran” na taliwas sa “hindi-mahinahong” mga paraan, tulad halimbawa ng “paghihimagsik.”

3. Temang Kapayapaan: “kapayapaan,” “kaayusan,” “katahimikan,” “katiwasayan.” Halos magsingkahulugan o mga sinonimo ang mga salitang napakapailalim sa temang “kapayapaan” na “kaayusan,” “katahimikan,” at “katiwasayan.” Ngunit ang pagkukumpulan ng mga salitang ito ay masasabing naglalarawan ng partikular na artikulasyong ideolohikal ng “kapayapaan” sa pinag-aaralang korpus. Lumilitaw na kabaligtad ng mga konotasyon ng “kapayapaan” ang kawalan ng “kaayusan,” “katahimikan,” at “katiwasayan.” Sa madaling salita, ang “kapayapaan” ay kabaligtad ng mga antonim na “gulo,” “ingay,” at “ligalig.”

4. Temang Kasaganaan: “kasaganaan,” “kaligayahan,” “kasiyahan,” “katiwasayan.” Pinakanakabukod na isla sa iskema ng mga salita-tuldok ang umiinog sa temang “kasaganaan.” Kumakabit dito ang dalawang salitang sinonimo na “kasiyahan” at “kaligayahan” na nagpapakita kung gaano kalapit ang ugnayang empirikal ng “kasaganaan” sa dalawang katagang ito. Ipinag-uugnay naman ng mga salitang “kasiyahan,” “kaligayahan,” at “katiwasayan” ang salitang “kasaganaan” sa “kapayapaan” bagamat wala itong tuwirang ugnayan sa huli. Ang pagkakabukod ng temang “kasaganaan” at ng mga kakabit nitong kataga sa kabuuang iskemang semantiko ng korpus na inaanalisa ay maaaring naglalarawan ng relatibo nitong hindi pagiging sentral sa iskemang ideolohikal ng korpus. Gayumpaman, ipinapakita rin nito ang sentralidad at kahalagahan ng salitang “kapayapaan” bilang tagapag-ugnay ng mas sentral na temang “katarungan” sa mas nakabukod na temang “kasaganaan.”

Bilang panghuling obserbasyon, kailangang salungguhitan ang pag-iingat hinggil sa pagpapakahulugan ng mga iskemang semantiko na nabubuo sa ganitong mga paraan. Kailangan ding kaakibat ang gawaing ito ng masusing analisis ng teksto mismo. Hindi ito maaaring maging kapalit ng iba pang lebel at pamamaraan ng pagsusuring tekstwal. May naiibang katangian ang ganitong mapagbaklas na lapit sa leksikal at diskursibong penomeno ng mga teksto sa pagsisikap na buuin ang mga kaisipan sa lebel ng pangungusap at pinagsama-samang mga semantikong

kabuuan. Bahagi rin ng ganitong pag-aaral ang pagsasaalang-alang sa dimensyong diakroniko ng mga kabuuang tekstwal na pinag-aaralan na hindi gaanong naging litaw sa sinkronikong tuon ng kasalukuyang pag-aaral. Maituturing sa gayon, ang ganitong paraan bilang isang lapit na nakapagpapalitaw ng ilang katangiang hindi litaw sa karaniwang mga pamamaraan na makakatulong sa higit na pagpapalalim ng larangan ng pagsusuring tekstwal.

Tala

Nagpapasalamat ang may-akda sa iginawad ng Office of the Vice-Chancellor for Research and Development (OVCRD) na PhD Incentive Grant para sa pagsasagawa ng pananaliksik na ito.

1 May bagong salin pa nga ito sa wikang Pranses (Francisco 2012).

Sanggunian

- Francisco, Lazaro. 1929. *Ama*. Nueva Ecija: Liwayway.
- _____. 1961. *Daluyong*. Nueva Ecija: s.n.
- _____. 1980/1997. *Ilaw sa hilaga*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- _____. 1981. *Ama*. Quezon City: Manlapaz Pub.
- _____. 1982. *Maganda pa ang daigdig*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press.
- _____. 1982/1997. *Ama*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- _____. 1985. *Maganda pa ang daigdig*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press.
- _____. 1986. *Daluyong*. Quezon City: Ateneo de Manila University.
- _____. 2012. *Maitre Tace*. Ama traduit du tagal par Jean-Paul G. Potet. USA: Lulu.com.
- Hoey, Michael. 1991. *Patterns of lexis in text*. Oxford: Oxford University Press.
- Stubbs, Michael. 2002. *Words and phrases: Corpus studies of lexical semantics*. Oxford: Blackwell Publishing.

Nobela	AMA	ISH ¹	ISH ²	MPD	DLY	ISH ³
Taon	1929	1931	1947	1955	1961	1977

Talananayan 1. Kronolohiya ng mga Akda
(Ang tatong bersyon/edisyong ng *Ilaw sa Hilaga*: ISH¹. ISH². ISH³)

Akda	Bilang ng mga Type	Bilang ng mga Token	Leksikal na Kompleksidad
AMA	8,420	62,852	0.13
MPD	9,424	83,362	0.11
DLY	11,279	108,111	0.10
ISH	13,216	129,387	0.10

Talananayan 2. Type, Token at Leksikal na Kompleksidad

Bokabularyong Sinarili ng Bawat Akda		Komong Bokabularyo sa Dalawahang Akda		Komong Bokabularyo sa Tatluhanang Akda		Komong Bokabularyo sa Apat na Akda	
AMA	2,593	AMA/MPD	390	AMA/MPD/DLY	338	AMA/MPD/DLY/ISH	2,563
MPD	3,039	AMA/DLY	567	AMA/MPD/ISH	467		
DLY	4,245	AMA/ISH	818	AMA/DLY/ISH	677		
ISH	5,695	MPD/DLY	801	MPD/DLY/ISH	919		
		MPD/ISH	896				
		DLY/ISH	1,159				

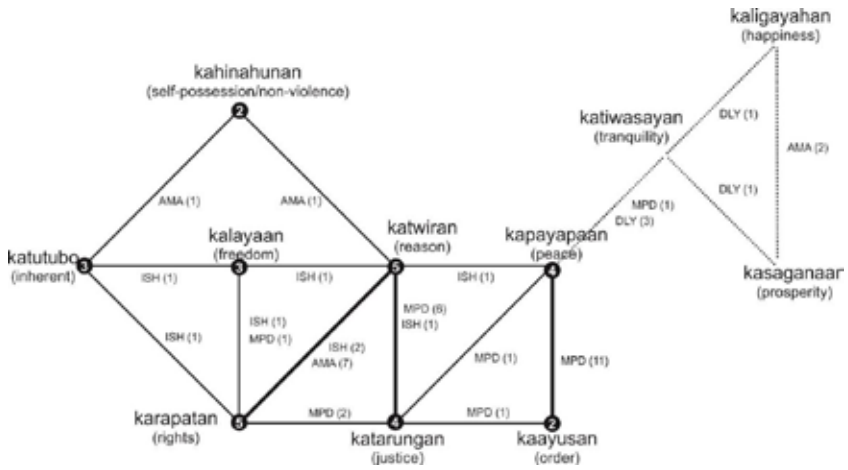
Talananayan 3. Komonalidad ng mga Bokabularyo (bilang ng mga salita)

	AMA	MPD	DLY	ISH	Kabuuang Bilang
1. karapatan	17	16	11	18	62
2. katwiran	12	12	5	15	44
3. katutubo	6	3	13	21	43
4. katahimikan	6	6	9	22	43
5. kalayaan	2	5	9	26	42
6. (ka)hinhun(an)	15	2	4	20	41
7. kalikasan	11	4	5	20	40
8. kapayapaan	2	18	6	5	31
9. katarungan	3	21	1	4	28
10. kaayusan	2	14	2	6	24
11. kabanalan	2	5	6	1	14
12. kasaganaan	4	1	4	3	12
13. katiwasayan	1	1	9	1	12
14. kapanatagan	1	1	1	2	5

Talananayan 4: Ilang Piling Katagang Napapatungkol sa Temang "Panlipunang Ideyal" at ang Frekwensi ng Paglitaw ng mga Ito

AMA (12)			
1	SA KANILANG MGA KARAPATAN AT	KATWIRAN	ANG ARAW NG ATING KATUBUSAN AY
2	G NAPAPANSIN NA PUNUNG PUNO NG	KATWIRAN	ANG ULO NG TASYONG IYAN HINDI
3	ID NIYANG BIHIRANG TAKASAN NG	KATWIRAN	AT KAHINAHUNAN IPINADALA SA AK
4	G PANLULUPIG PANAHON NANG ANG	KATWIRAN	AT KARAPATAN NG MGA KATULAD NA
5	DAPAT ITURING NA KAPANTAY NG	KATWIRAN	AT KARAPATAN NG MGA MAYAYAMAN
6	T MAGPAHALAGA SA KANILANG MGA	KATWIRAN	AT KARAPATAN SUBALIT MAGSASAKA
7	N CERAS NI MAQUIAVELO A OO MAY	KATWIRAN	KA ANI DON PILO NA TUMANGUTANG
8	NG TASYO ME KATWIRAN KA OO ME	KATWIRAN	KA BIGAN ANG PARANG WALA SA LO
9	LAS NAMAN NI INKONG TASYO ME	KATWIRAN	KA OO ME KATWIRAN KA BIGAN ANG
10	NG KANILANG MGA KARAPATAN AT	KATWIRAN	G LAGING NASISIIL KAYA NGA PINA
11	G PAKUNDANGAN SA KARAPATAN AT	KATWIRAN	NG MGA DUKHANG MANGGAGAWA AT N
12	ANG KANILANG MGA KARAPATAN AT	KATWIRAN	PARANG BATAS NA MALAYANG NAIPA
MPD (12)			
1	UPANG LUMITAW AT MAGHARI ANG	KATWIRAN	AT ANG KATARUNGAN MGA KASAMA D
2	N UPANG MANAIG AT MAGHARI ANG	KATWIRAN	AT KABANALAN SA ASUNPONG IYAN
3	HUKOM SA KAPAPALIBAN HABANG	MAKATWIRAN	AT KAPANIPANIWALA ANG MGA MATW
4	LAPIT SA HIGAAAN ALANGALANG SA	KATWIRAN	AT KATARUNGAN ALANGALANG SA LA
5	YO SIYA USISAIN ALANGALANG SA	KATWIRAN	AT KATARUNGAN MAAARING AAA PUN
6	G MABUHAY SUSUHAYAN NATIN ANG	KATWIRAN	AT KATARUNGAN SAANMAN AT KAILA
7	MAGAGAWA KO SA IKATITINDIG NG	KATWIRAN	AT NG KATARUNGAN HINDI NA NAMA
8	TULONG KAY LINO ALANGALANG SA	KATWIRAN	AT SA KATARUNGAN SAMANTALA MAT
9	SA HARAP NG BATAS AY MAY MGA	KATWIRAN	DI KATWIRAN NALALAMAN KO ANAN
10	L AY IBINABATAY NILA HINDI SA	KATWIRAN	KUNDI SA BILANG NG MGA TUMUTUT
11	BATAS AY MAY MGA KATWIRANG DI	KATWIRAN	NALALAMAN KO ANANG PARI AT GAG
12	SA AKIN AY MAHIRAP IHANAP NG	KATWIRAN	O HUSTIPIKASYON MAY HIWATIG AK
DLY (5)			
1	BINUBUWISAN NIYA AAWASIN SA	MAKATWIRANG	HALAGA NG LUPA ANG BUONG HALA
2	NG NAMBABABAG E WALA NAMAN SA	KATWIRAN	HALANG AKO SA LALAMUNAN NIYANG
3	AYAN NG ISIP KUNG DI MAN NG	MAKATWIRANG	KALUWAGAN SA BUHAY UPANG HUWA
4	ANAK NA GOBERNADOR ANG NAGING	KATWIRAN	KO NA LAMANG PADRE AY IBIGAY A
5	B NG ISANG SILID DITO SEE MAY	KATWIRANG	MAGING MAINGAT TAYO SEE DINAL
ISH (15)			
1	G IPINAUNAWA SA AMIN ANG MGA	KATWIRAN	AT KARAPATAN NG AMING PANGINOO
2	HINGI NINYO YAYAMANG PAWANG	MAKATWIRAN	AT MAKATAO SALAMAT SENYORITO N
3	NG MAGIGING HIGIT NA MABISA	MAKATWIRAN	AT MATALINO AY PINAGKAIKAIHAN N
4	IN MONG MAKILABAN SA LILIM NG	KATWIRAN	AT NG KAPAYAPAPAN NA WALA KANG
5	RING NA KALASAG AT SANDATA NG	KATWIRAN	AT NG KATARUNGAN KUNDI MGA PAN
6	AKBANGING LALABAG SA BATAS SA	KATWIRAN	AT SA KAGANDAHANG ASAL ANO ANG
7	SA BANGKAY NI FELIPE A OO MAY	KATWIRAN	KA SANGAYON NI JAVIER NA SINUN
8	NG MGA SINABI KO HINDI PO MAY	KATWIRAN	KAYO GINOONG SANTOS ANG MAY PA
9	ITATAKDA NINYO KAILANMAN AT	MAKATWIRAN	KUNG HINDI KAMI MAYAG NA IPAGB
10	AGPAKATAPANG SA PAMUMUHUNAN	MAKATWIRAN	KUNSBAGAY ANG GANYANG MUNGKAH
11	ING ANG KAWAWA MAY MARIKIT NA	KATWIRAN	NAMAN SI VICKY SA PAGKAPILI KA
12	ENERAL SA MASIGLANG TINIG ANG	KATWIRAN	NAMIN AY MAWALA ANG YAMAN HUWA
13	T SA ATIN NA GUMAWA SILA NG	MAKATWIRANG	PAGBABABA NG HALAGA NG MGA KA
14	BENIGNO GANYAN DIN ANG AKING	KATWIRAN	SAKA BAKIT IPAKAKASALANAN PA N
15	DITO NA NAKAIISIP NG SAPAT NA	KATWIRAN	UPANG SALANSANGIN ANG BALAK NA

Talahaayan 5. Mga Kolokasyon ng Katagang "Katwiran"

Larawan 1. Mga Kataga bilang Salita-Tuldok na Magkakaugnay

Tambalang Katwiran-Katarungan									
kumpol-kapayapaan (5 elemento)									
katwiran	katarungan	kapayapaan	kaayusan				katiwasayan		
kumpol-katwiran (6 elemento)									
katwiran	katarungan	kapayapaan		karapatan	kalayaan			kahinahunan	
kumpol-katarungan (5 elemento)									
katwiran	katarungan	kapayapaan	kaayusan	karapatan					
kumpol-karapatan (5 elemento)									
katwiran	katarungan			karapatan	kalayaan				katutubo

Talahaanayan 6. Ang Pangunahing Tambalang-Salitang "Katwiran-Katarungan"

Kalayaan – Karapatan ↔ Katwiran – Katarungan ↔ Kapayapaan – Kaayusan

Larawan 2. Tatlong Pangunahing Tambalan